

Overweging 14 oktober 2018

echte rijkdom, ware wijsheid

Lezingen: Wijsheid 7, 7-11; Hebrëen 3, 7-14; Marcus 10, 17-31; psalm 119, 121-128.

De evangelielezing snijdt een heel complex en ook voor ons moeilijk onderwerp aan. Zelf word ik er altijd een beetje onrustig van. Waarschijnlijk doordat ik me toch identificeer met de welgestelde kant. Maar ook doordat in de christelijke cultuur aan rijkdom altijd een luchtje lijkt te zitten. De voorkeurskeuze voor de arme die door de kerk, in ieder geval met de mond beleden wordt, is daaraan mede debet. De rijke is verdacht, de arme geliefd. Rijkdom wordt veroordeeld, maar geen mens wil arm zijn.

Structurele armoede wordt door de kerk, m.i. terecht, aan de kaak gesteld als een plaag van de bestaande economische verhoudingen. In een commentaar op Job in de Talmoed wordt armoede als de zwaarste van alle vormen van lijden genoemd: “Al het lijden in de wereld op de ene weegschaal en de armoede op de andere wegen tegen elkaar op”. Daarnaast zijn er voldoende teksten te vinden, zowel in de Joodse als in de Christelijke traditie, waarin armoede als een straf gezien wordt en welstand als een blijk van goedgunstigheid. Dit laatste bepaalt ook de grondtoon van het verhaal in de Marcustekst.

Rabbi Jochanan wordt geprezen aangezien hij zijn bezit verkocht om Thora te kunnen studeren. Anderzijds wordt gezegd dat men niet zoveel aalmoezen moet geven dat men zelf aan de bedelstaf geraakt. Maar er zijn ook verhalen waarin mensen belangeloos en zonder bijbedoelingen alles wat ze hebben aan de armen geven en dan door een speling van de voorzienigheid grotere rijkdom terugontvangen.

Andere commentaren spreken over rijkdom die geen enkele waarde heeft in relatie tot geloofskennis en wijsheid. Het evangelie zegt elders dat we met al onze rijkdom geen el aan onze levensspanne kunnen toevoegen. En dat is op zich ook al zo'n problematische uitspraak in een wereld waarin de toegang tot gezondheidszorg en de levensverwachting verdeeld zijn langs lijnen van armoede en rijkdom. Maar iedereen weet dat geld alleen niet gelukkig maakt en dat rijkdom ziekte en verdriet niet buiten de deur houdt en dat liefde niet te koop is (Money cannot buy me love, zoals de Beatles zongen in 1964).

Er zitten meer lagen in het evangelieverhaal, want de tekst spéélt onderhuids ook met de begrippen van rijkdom en armoede. Rijkdom in maatschappelijke context is echt iets anders dan rijkdom met betrekking tot het eeuwig leven, het koninkrijk der hemelen. Tegelijkertijd zijn de fysieke werkelijkheid en de immateriële werkelijkheid van het Godsrijk niet van elkaar los te koppelen. Het eeuwige leven heeft een wortel in het dagelijkse leven. Maar net zoals ons denken hebben ook de teksten een zekere dubbelheid met betrekking tot begrip van rijkdom en armoede. Het vraagt wijsheid om te kunnen onderscheiden waar je je kaarten op zet in het leven; welke keuzes je maakt. In religieuze is die wijsheid altijd gekoppeld aan kennis van, beter nog, aan eerbied voor God.

Het evangeliebetoog is eigenlijk een anekdotisch leergesprek. En het begint met de vraag: “Goede meester, wat moet ik doen om het eeuwig leven te beërven?” Meteen al bepaalt Jezus de man bij God, de enige die waarlijk goed genoemd kan worden en de enig die met betrekking tot dit eeuwig leven geadresseerd kan worden. Niet Jezus, de wonderdoener en Schriftgeleerde. Hij leidt de aandacht af van zijn persoon naar God die de bron van het leven is.

Het gaat dus niet om bezit of armoede, maar om de relatie tot God en wat daaruit voortvloeit, wat dan ook wel met rijkdom en armoede te maken heeft en met de verhoudingen tussen mensen.

In eerste instantie verwijst Jezus naar de geboden van Mozes. Daarvan wordt immers door de Eeuwige gezegd “onderhoud mijn geboden opdat jullie leven”.

Maar Jezus noemt alleen de geboden die betrekking hebben op de relatie tussen mensen. Zoals we weten bevatten de tien geboden een aantal geboden met betrekking tot de relatie met God en een groter aantal dat de relaties tussen mensen onderling regelt, namelijk: niet doodslaan, de ouders eren, geen echtbreuk plegen, niet stelen, geen vals getuigenis afleggen, geen bedrog plegen, niets begeren dat je niet toebehoort.

De man geeft Jezus ten antwoord dat hij dat alles van zijn jeugd af gedaan heeft. En dan staat er dat Jezus hem aanziet en lief krijgt. De woorden die volgen, moeten we dus uit die liefde verstaan. Ze worden door Jezus niet gezegd om de man in het nauw te brengen of het leven zuur te maken, maar omdat Jezus van de man houdt om de wijze waarop hij serieus en met grote ijver de menselijke geboden vervult. Jezus gunt hem deelachtig te worden aan het eeuwige leven, maar ziet ook zijn gehechtheid.

In de opsomming van de geboden heeft Jezus bewust de geboden die God betreffen weggelaten. En met name het eerste: “je zult de Heer je God beminnen en aanhangen met heel je hart, heel je verstand en heel je vermogen”. En daarom zegt Hij vervolgens: “Ga heen en verkoop alles wat je bezit en geef het aan de armen en je zult een schat bezitten in de hemel; en kom dan mij volgen”.

In het talmoedtractaat over Zegeningen zegt rabbi Eliezer over Deuteronomium 6,5 waarin dat gebod om God lief te hebben staat: “Waarom staat er nog met heel je kracht (of vermogen) als er al staat met heel je ziel? En waarom met heel je ziel als er al staat met heel je vermogen? Voor wie zijn leven belangrijker is dan zijn vermogen staat met heel je ziel. Voor wie zijn bezit belangrijker is dan zijn leven staat met heel je vermogen”.

Het gebod is er om aan te duiden dat er niets is aan en in ons bestaan waarmee we God niet kunnen en moeten dienen. En dat we bij het dienen van God niets van dat alles wat we hebben en zijn moeten uitsluiten. Dat is geen pleidooi voor een radicaal martelaarschap. Het is bedoeld om heel je bestaan in al zijn aspecten op God te betrekken en in alles met God voor ogen te leven. Zo'n leven staat immers in dit leven al gericht op de komende wereld, het koninkrijk van God, de zogenoemde schat in de hemel.

De man is teleurgesteld door het antwoord en gaat bedroefd heen. Hij verstaat zijn welvaart als een verdienste voor zijn levenswandel in het doen van de geboden. En zo denkt hij dat er ook een sleutel is voor het eeuwig leven. De maakbaarheid van het heil.

Het antwoord van Jezus is dus dubbel schokkend: Het is in strijd met de gangbare voorschriften ten aanzien van het geven van aalmoezen en het ontkent de zegening van de welvaart. Niet voor niets gaat de man bedroefd heen en niet alleen omdat zijn bezittingen vele zijn. Maar ook omdat zijn Godsbeeld en zijn wereldbeeld omver gehaald worden. Hij beschouwde zich als rijkelijk gezegend en moet nu het bewijs daarvan vernietigen. Het besef ten opzichte van het rijk der hemelen, het eeuwige leven, met lege handen te staan.

Door de radicale interpretatie van het eerste gebod om God in de eerste plaats en boven alles te beminnen met alles wat je hebt en bent. Alles opgeven om Jezus te volgen. Ook zijn leerlingen zijn ervan ondersteboven. (Ook zij dachten wellicht het Leven reeds in de zak te hebben!) Als het voor iemand die naar de geboden leeft, die zo duidelijk bevoorrecht en begenadigd is, al zo moeilijk is om het rijk van God binnen te gaan, wie kan er dan nog gered worden? Op eigen kracht niemand, maakt Jezus duidelijk.

Uit liefde voor die trouwe volgeling van de geboden probeert Jezus diens aandacht van zijn bezittingen naar de hemel te richten. Om hem te laten zien dat het alles genadegave is. Geen verdienste en ook geen straf.

In het verhaal maakt Jezus duidelijk dat er geen directe relatie is tussen een leven naar de geboden en welvaart. Zoals hij ook al de relatie tussen ziekte en straf heeft doorbroken. Wanneer iemand arm is betekent dat niet dat hij ook een zondaar is. En als iemand rijk is betekent dat niet dat hij geen zondaar is.

Hetgeen we in het leven ontvangen is altijd gave en opgave. Het enige belangrijke met betrekking tot het eeuwige leven is God beminnen met alles wat we zijn en met alles wat we bezitten. Bezittingen en talenten hebben geen waarde op zich, maar alleen in relatie tot het rijk van God. Wanneer we onszelf en wat we bezitten aan materiële en immateriële vermogens inzetten voor het rijk van God, krijgen deze pas hun volle en eigenlijke waarde.

Tevens maakt Jezus duidelijk dat we niets kunnen DOEN om het eeuwige leven te beërven. Het is genadegave van Godswege. We kunnen echter wel doodlopende wegen gaan. En dat heeft alles te maken met de wijze waarop we nu samenleven. We zijn geroepen tot een leven van getuigenis. Wanneer we dicht bij God leven, zal dat blijken uit onze daden. Zo'n leven is gezegend, onafhankelijk van de uiterlijke omstandigheden.

Daarbij dragen we verantwoordelijkheid voor elkaar, aangezien de komende wereld niet voor een paar uitverkorenen is, maar voor allen. Die lotsverbondenheid maakt ons allen afhankelijk van elkaar. Met betrekking tot het rijk der hemelen zijn we allen armen. Amen.